

מי שנושא עיניו לשמי ישראל
בחודשי נדידת הסתיו או
האביב, יוכל לראות להקות
גדולות של עיט חורש
(Clanga pomarina) ושל
איית צרעים (Pernis apivorus),
הדואות בגובה רב בנתיב
נדידתן. עיטי החורש מנקדים
את השמיים בצלליות גדולות
וכהות. מוטת כנפיו של כל אחד
מהם כמטר וחצי.

עיטי החורש מקננים בעיקר במרכז אירופה
ובמזרחה. הם מסוגלים לעוט במהירות על יונקים
קטנים ולדרוס אותם ברגליהם החזקות ובטפרים
(ציפורניים) החדים שלהם. לקראת בוא החורף
באירופה נודדת כל אוכלוסיית עיטי החורש, לעיתים
בלהקות גדולות, לאפריקה. בחודש מרץ מתחילים
עיטי החורש את דרכם בחזרה לאתרי הקינון.

בישראל חולפים בכל עונת נדידה כ-100 אלף עיטי
חורש(!). זו כמעט כל האוכלוסייה העולמית של מין
זה. במהלך הנדידה נוהגים עיטי החורש ללון בלהקות
גדולות ביערות הארץ.

ביער בן שמן ניתן לראות במחצית הראשונה של
חודש אוקטובר להקות גדולות הממריאות בכל בוקר
מלינת הלילה להמשך הנדידה לאפריקה.

דמותו המקראית של איוב מסמלת יותר מכול את
שברירות הקיום החומרי של בני האדם. איוב חי
בארץ עוץ בעושר גדול, אבל יום אחד מגיעים אליו
שליחים המבשרים בזה אחר זה על חורבן כל רכושו,
ומות עשרת בניו ובנותיו. לאחר מכן מוכה איוב גם
במחלת השחין.

איוב אינו נשבר מהאובדן הגדול, ובשיאו של דיון
מול שלושת רעיו הוא נושא משל עשיר בדימויים
על הקושי למצוא את 'החוכמה'. לפני שאיוב מגיע
למסקנה כי יראת האל היא החוכמה, הוא מתאר
"נְתִיב לֹא-יָדְעוּ עֵיט וְלֹא שָׁזְפְתוּ עֵין אֵיהָ".

עיט החורש

"נְתִיב לֹא-יָדְעוּ עֵיט וְלֹא שָׁזְפְתוּ עֵין אֵיהָ"

איוב, כ"ה, ז'

לא מעט מינים של עופות גדולים ומרשימים חולפים בנדידתם בישראל בכמויות גדולות, אבל החסידה הלבנה (Ciconia ciconia) היא ככל הנראה הבולטת בהם.

החסידות, בעלות דגם נוצות שחור-לבן ומקור ארוך ואדום, חולפות בישראל במאות אלפיהן באביב ובסתיו. בעונות אלה ניתן לראות להקות גדולות של חסידות לבנות המחפשות מזון בשדות, או כאשר הן דואות במעגלים על זרמי אוויר חמים (תרמיקות) בנדידתן לאפריקה בסתיו, ולמזרח-אירופה ולמערב-אסיה באביב. כמות קטנה של חסידות לבנות נשארת בישראל גם בעונת החורף, ומספר מועט של זוגות נשאר לקנן אצלנו בקיץ, בעיקר ברמת הגולן.

כבר בתחילת חודש מרץ מופיעות בישראל להקות גדולות של חסידות בדרכן אל הקן הקבוע שלהן. כל חסידה מצפה לפגוש שם את בן או בת הזוג, לאחר שנפרדו בתום עונת הקינון הקודמת. החסידות שקטות מאוד, ואת החיזור הן מבצעות בעזרת מחוות גוף המלוות בנקישות מהירות המושמעות ממקורן. לאורך כל האביב, עד סוף חודש מאי, חולפות בארץ להקות גדולות של חסידות.

לאחר עונת קינון של כמה חודשים, שבמהלכה יגדלו שניים-שלושה גוזלים, שבות החסידות לנדוד - הפעם דרומה לאפריקה. מתחילת חודש אוגוסט מנקדות שוב את שמי ישראל ושדותיה להקות גדולות של העוף השקט והאצילי. בנדידת הסתיו, אחרי שהגוזלים פרחו מהקן, אין כבר צורך למהר, והחסידות נודדות במשך תקופה ארוכה יותר מאשר באביב, עד סוף חודש נובמבר. בשדות אגמון החולה-קק"ל, שער הכניסה הצפוני לישראל, ניתן לצפות בחודשים אלה בכמויות גדולות מאוד של חסידות לבנות, המשתמשות בבית הגידול המשובח כתחנת עצירה חשובה בנדידתן.

בגלל הבולטות והאלגנטיות שלהן, והנאמנות במשך שנים ארוכות לאותו קן, אהובות החסידות הלבנות על קהילות אנושיות רבות לאורך כל אזור התפוצה שלהן. יהודים מאתיופיה שבדרום ועד מזרח אירופה שבצפון, ידעו במשך שנים ארוכות של גלות, כי החסידות הלבנות המגיעות אליהם בקיץ (באירופה) ובחורף (באפריקה), חולפות בדרכן בארץ ישראל. החסידות סימלו בעיניהם את התקווה שיום יבוא וגם הם ישובו לארץ.

הנביא **ירמיהו** חי וניבא בירושלים בסוף תקופת בית המקדש הראשון ולאחר חורבנו (בסוף המאה השביעית ובתחילת המאה השישית לפני הספירה). מבטו הנוקב של ירמיהו חשף את ההשחתה המוסרית בממלכת יהודה, ונבואות הזעם שלו סיכנו לא פעם את חייו. לפי השקפתו של הנביא ירמיהו, עם ישראל מחויב לנהוג באופן מוסרי, בהתאם למה שהוא מכנה "משפט ה'", בדיוק כשם שעופות השמיים, ובראשם החסידה הלבנה, נוהגים להגיע לארץ ישראל מדי שנה באותם תאריכים, באופן עקבי ומסודר, ובלשונו של הנביא: "גם חֲסִידָה בְּשָׁמַיִם יִדְעָה מוֹעֲדֶיהָ וְתֵר וְסִיס וְעָגוּר שְׁמָרוּ אֶת-עַת בְּאֲנָה".

חסידה לבנה

"גַּם חֲסִידָה בְּשָׁמַיִם יִדְעָה מוֹעֲדֶיהָ
וְתֵר וְסִיס וְעָגוּר שְׁמָרוּ אֶת-עַת בְּאֲנָה" ירמיהו, ח', ז'

מתחילת חודש אוקטובר בסתיו, ועד חודש אפריל באביב, מלא עמק החולה בקולותיהם הרמים של להקות העגורים האפורים (Grus grus). העגורים חולפים בארצנו בלהקות קולניות בעונות הנדידה של הסתיו והאביב, וחלק מהם נשארים באגמון החולה-קק"ל במשך כל החורף.

עגור אפור

קולותיהם הרמים של העגורים הקנו להם את שמם בשפות רבות. בכל השמות הללו בולט הצליל "גור" או "קור". רוב העופות הגדולים נודדים בדאייה בלבד. לשם כך הם נעזרים בזרמי אוויר חמים (תרמיקות) העולים מן האדמה במהלך היום, ומסיבה זו הם לא מסוגלים לנדוד מעל מקווי מים גדולים או בשעות הלילה. העגורים הם עופות גדולים יוצאי דופן. בניגוד לשאר העופות הגדולים, הם מסוגלים לנדוד גם בתעופה פעילה ולא רק בדאייה. בזכות הקולות הרמים שמשמיעות למרחוק להקות העגורים הנודדים, ניתן להבחין בנדידה שלהם גם בשעות הלילה, כאשר אין אפשרות לראות אותם.

העגורים הם עופות משפחתיים מאוד, ומסמלים בתרבויות רבות אושר נצחי, מזל טוב וחיים ארוכים. זוג עגורים מבלה ביחד במשך כל השנה, בעונת הקינון וגם בחורף. להקות העגורים בנדידת הסתיו מורכבות ממשפחות משפחות של עגורים. משפחה אופיינית של עגורים אפורים כוללת זוג הורים ושני צעירים שבקעו בקיץ האחרון מהביצים. המשפחה מבלה יחד את כל החורף, ורק בנדידת האביב נפרדים הצעירים מהוריהם. הנדידה הראשונה עם ההורים חשובה מאוד לעגורים. בניגוד לעופות אחרים, עגור שלא נדד עם הוריו בסתיו הראשון, לא ידע כיצד לנדוד בהמשך חייו.

גודלם של העגורים האפורים, הקולות הרמים המאפיינים אותם, והלהקות הגדולות המסודרות בצורת ראשי חץ בשמיים, כולם הפכו את העגור האפור לאחד מסמלי נדידת העופות, עוד בימי המקרא הרחוקים.

הנביא ירמיהו חי וניבא בירושלים בסוף תקופת בית המקדש הראשון ולאחר חורבנו (בסוף המאה השביעית ובתחילת המאה השישית לפני הספירה). מבטו הנוקב של ירמיהו חשף את ההשחתה המוסרית בממלכת יהודה, ונבואות הזעם שלו סיכנו לא פעם את חייו. לפי השקפתו של הנביא ירמיהו, עם ישראל מחויב לנהוג באופן מוסרי, בהתאם למה שהוא מכנה "משפט ה'", בדיוק כשם שעופות השמיים, כמו העגור האפור, נוהגים להגיע לארץ ישראל מדי שנה באותם תאריכים, באופן עקבי ומסודר, ובלשונו של הנביא: "גם חֲסִידָהּ בְּשָׁמַיִם יִדְעָה מוֹעֲדֶיהָ וְתֹר וְסִיס וְעֹגוֹר שָׁמְרוּ אֶת-עֵת בְּאֲנָהּ".

גַּם חֲסִידָהּ בְּשָׁמַיִם יִדְעָה מוֹעֲדֶיהָ
וְתֹר וְסִיס וְעֹגוֹר שָׁמְרוּ אֶת-עֵת בְּאֲנָהּ יִרְמִיָּהוּ, ח', ז'

סיס החומות (Apus apus) הוא, ככל הנראה, הציפור המותאמת ביותר לחיים באוויר. מדובר בעוף קטן-בינוני שמבנה גופו וכנפיו הארוכות והצרות מאפשרים לו מעוף פעיל במהירות של למעלה מ-100 קמ"ש.

סיס חומות

הסיס ניזון מחרקים מעופפים ולכן מוצא את מזונו באוויר. כדי לשתות הסיסים עפים בגובה נמוך מעל למקווי מים מתוקים, וטובלים את החלק התחתון של המקור במים תוך כדי מעוף. הסיסים אפילו ישנים באוויר. רגליהם הקצרות והחלשות אינן מותאמות לשהייה על הקרקע או על עצים, ולכן הם מעדיפים פשוט לא לנחות לעולם.

הסיסה היחידה המחייבת את הסיסים לנחות היא הקינון, כי את הביצים חייבים להטיל על קרקע מוצקה. הסיסים מטילים אותן במושבות קינון המשותפות לזוגות רבים, המקננים בחורים ובסדקים בבניינים גבוהים ובצוקים. סיסים החומות מתחילים לקנן רק בגיל שנתיים, ולכן סביר מאוד להניח שלפחות חלק מהסיסים הצעירים עפים ברציפות במשך שנתיים, ללא כל נחיתה, מרגע שעזבו את הקן ועד שהחלו בהקמת קן משלהם.

סיסי החומות מגיעים מאפריקה לעונת הקינון בישראל כבר בחודש פברואר. הם אוהבים לקנן בקירות בתים ישנים, ולכן ניתן לראות אותם מעופפים במהירות תוך כדי צווחות אופייניות גם במרכזי הערים שלנו. לאחר הטלת הביצים, תקופת הדגירה וגידול הגוזלים, מגיחים פרחוני הסיסים אל האוויר במהלך חודש מאי. הסיסים מתלהקים בשמי הערים שלנו, וביוני הם מתחילים לעשות את דרכם בחזרה לאפריקה.

תרומתם האקולוגית של הסיסים לווטות כמויות היתושים והחרקים המעופפים האחרים באזורים מיושבים גדולה ביותר. עם זאת, ההתחדשות העירונית עלולה לצמצם את מרחבי הקינון של הסיסים, משום שהבנייה החדשה אינה מאפשרת להם למצוא סדקים לקינון. מסיבה זו נעשים כיום ניסיונות לשילוב של תיבות קינון לסיסים כחלק מהבנייה ולתליית תיבות קינון המיועדות לסיסים על מבנים קיימים.

מושבת קינון מפורסמת מאוד נמצאת באחד מהמבנים העתיקים והמקודשים ביותר בישראל – הכותל המערבי. עשרות זוגות של סיסים חומות טסים במהירות מעל ראשי של המתפללים בחודשי האביב ומקננים בין האבנים הגדולות. למעלה מחמש מאות שנים לפני שבנה המלך הורדוס את הכותל המערבי, כחלק משיפוץ יסודי של הר הבית בימי בית המקדש השני, ישב באותו המקום ממש נביא זעם נרדף בשם ירמיהו.

הנביא **ירמיהו** חי וניבא בירושלים בסוף תקופת בית המקדש הראשון ולאחר חורבנו (בסוף המאה השביעית ובתחילת המאה השישית לפני הספירה). מבטו הנוקב של ירמיהו חשף את ההשחתה המוסרית בממלכת יהודה, ונבואות הזעם שלו סיכנו לא פעם את חייו. לפי השקפתו של הנביא ירמיהו, עם ישראל מחויב לנהוג באופן מוסרי, בהתאם למה שהוא מכנה "משפט ה'", בדיוק כשם שעופות השמיים, כמו סיס החומות, נוהגים להגיע לארץ ישראל מדי שנה באותם תאריכים, באופן עקבי ומסודר, ובלשונו של הנביא: "גם חֲסִידָה בְּשָׁמַיִם יִדְעָה מוֹעֲדֶיהָ וְתֹר וְסִיס וְעִגּוֹר שָׁמְרוּ אֶת-עַת-בְּאֲנָה" ירמיהו, ח', ז'

גַּם חֲסִידָה בְּשָׁמַיִם יִדְעָה מוֹעֲדֶיהָ
וְתֹר וְסִיס וְעִגּוֹר שָׁמְרוּ אֶת-עַת-בְּאֲנָה" ירמיהו, ח', ז'

התורים, וקרובות המשפחה שלהם – היונים, מלווים את המין האנושי מראשית ההיסטוריה, והתרבות האנושית עוסקת רבות במינים אלה. התורים עדינים יותר מהיונים, ולמרות הקרבה מתייחסת אליהם כבר התורה כקבוצה נפרדת, ומקפידה לומר בכמה מקומות "שני תורים, או שני בני יונה".

בישראל מצויים כמה מינים של **תורים**, אבל רק התור המצוי (*Streptopelia turtur*) הוא מין נודד. שאר מיני התורים יציבים בישראל ונמצאים בה כל השנה. התור המצוי מבלה את החורף באפריקה, ומגיע לישראל באביב. אצלנו הוא מקים את קינו, ומגדל את הדור הבא. בסתיו שבים התורים המצויים לאפריקה. התור המצוי הוא עוף יפה בגודל בינוני, בעל המיה עדינה ונעימה לאוזן. למרבה הצער גם בשרו טעים למאכל, ואוכלוסייתו העולמית סובלת בשל כך מירידה עקבית, בין היתר בגלל ציד. הוא מוגדר בעולם כמין שעתידי בסכנה. גם החוק בישראל מתיר ציד תורים ברישיון בעונת הסתיו, ורק בסתיו של שנת 2020 הוציאה השרה להגנת הסביבה תקנה האוסרת על ציד תורים מצויים, בעקבות תמונות ציד מזעזעות שיצרו מחאה ציבורית.

עדינותו, צבעיו היפים ושירתו הנעימה של התור המצוי בלטו למשורר שיר השירים, שבאחד מפרקי האהבה היפים ציין אותו כאחד ממבשרי האביב: "כי הנה הסתו עבר, הגשם חלף הלך לו. הנצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע, וקול התור נשמע בארצנו" (שיר השירים, ב', י"א-י"ב).

הנביא **ירמיהו** חי וניבא בירושלים בסוף תקופת בית המקדש הראשון ולאחר חורבנו (בסוף המאה השביעית ובתחילת המאה השישית לפני הספירה). מבטו הנוקב של ירמיהו חשף את ההשחתה המוסרית בממלכת יהודה, ונבואות הזעם שלו סיכנו לא פעם את חייו. לפי השקפתו של הנביא ירמיהו, עם ישראל מחויב לנהוג באופן מוסרי, בהתאם למה שהוא מכנה "משפט ה'", בדיוק כשם שעופות השמיים, כמו התור המצוי, נוהגים להגיע לארץ ישראל מדי שנה באותם תאריכים, באופן עקבי ומסודר, ובלשונו של הנביא: "גם חסידה בשמים ידעה מועדיה ותר וסיס ועגור שמרו את-עת באנה".

תור מצוי

גַּם חַסִּידָה בַּשָּׁמַיִם יִדְעָה מוֹעֲדֶיהָ
וְתוֹר וְסִיס וְעִגּוֹר שָׁמְרוּ אֶת-עֵת בְּאֲנָה" ירמיהו, ח', ז'

השליו הנודד (Coturnix) הוא עוף קרקע קטן- בינוני המצוי ממערב אירופה עד מרכז אסיה. ישראל היא ציר נדידה מרכזי של השליו.

מי שמטייל בשדות הארץ בעונות הסתיו והאביב, לא יראה בדרך כלל את השלוים המסתתרים היטב בצמחייה הצמודה לקרקע, מאחר שצבעי ההסוואה המעולים שלהם מסתירים אותם היטב. רק מי שמכיר את קולות הפכפוך העדינים שהשלוים משמיעים ממקום מחבואם יוכל לדעת על הימצאותם בקרבתו. לפעמים, תוך כדי צעידה בשדה, אנו קופצים בבהלה כשממש מתחת לרגלנו מזנק כדור קטן המתרחק במהירות רבה תוך נפנופי כנפיים נמרצים.

ישראל נמצאת בגבול הדרומי של אזור הקינון של השליו, ובעשורים האחרונים נראה שהאוכלוסייה המקננת בישראל הולכת וקטנה באופן משמעותי. ירידה זו הובילה להגדרתו כמין בסכנת הכחדה כמקנן בישראל. אחת הסיבות להצטמצמות אוכלוסיית השליו הנודד היא ציד. בנדידת הסתיו, בדרכם מאירופה לאפריקה, חוצים השלוים במאמץ עצום את הים התיכון, ונוחתים מותשים לחלוטין על חופיו הדרומיים. באזור ימת ברדוויל במצרים, בפינה הדרום-מזרחית של הים התיכון, נוהגים הבדווים לפרוש בעונות הסתיו רשתות לאורך חוף הים וללכוד בהן את השלוים המותשים הנוחתים על החוף לאחר חציית הים.

בספר במדבר מתוארים הקשיים שחוו בני ישראל במסעם הארוך ממצרים לארץ ישראל. באחד מרגעי המשבר מתאווים בני ישראל לבשר, ובוכים באוזני מנהיגם משה: "מי יאכלנו בשר? זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, את הקשאים ואת האבטחים ואת הקציר ואת הבצלים ואת השומים" (במדבר, י"א, ד'–ה'). משה נמצא באחת מנקודות השפל שלו כמנהיג והוא פונה לעזרת ה'. ספר במדבר מתאר את התהליך של האצלת סמכויות ההנהגה אל 'שבעים הזקנים' שמאותו זמן מסייעים למשה – "ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך" (במדבר, י"א, י"ז). כמו כן, מתואר בספר פתרון בעיית התאוה לבשר: "ורוח נסע מאת ה' ויגז שלווים מן הים... ויקם העם כל היום ההוא וכל הלילה וכל יום המחרת ויאספו את השלו" (במדבר, י"א ל"א–ל"ב). התיאור המקראי של בני ישראל האוספים כמויות גדולות של שלווים המגיעים מן הים מתאים לתופעה שאנו מכירים גם כיום.

ספר תהילים, הנמצא בחלקו השלישי של התנ"ך – חלק ה'כתובים', הוא אוסף של 150 מזמורי הלל לאל. המסורת מייחסת את כתיבת מזמורי תהילים לדוד המלך, מייסד שושלת בית דוד ששלטה בממלכת יהודה למעלה מ-400 שנה, מהמאה העשירית לפני הספירה ועד לחורבן בית המקדש הראשון במאה השישית לפני הספירה. המסורת גם מכירה בכך שחלק ממזמורי תהילים נכתבו על ידי משוררים אחרים.

פרק ק"ה בספר תהילים מהלל את מעשי האל לאורך ההיסטוריה המוקדמת של עם ישראל, מתקופת האבות ועד ליציאת מצרים והכניסה המחודשת לארץ ישראל. משורר תהילים חוסך מהקוראים את המשברים המתוארים בספר 'במדבר', ומתאר מצב אידילי שבו האל דואג ללא גבולות לרווחתם החומרית של בני ישראל ולסיפוק כל צורכיהם ובקשותיהם באמצעות השליו והמן היורדים מן השמיים: "שאל ויבא שלו, ולחם שמים ישביעם".

ששלוין נודד

"שאל ויבא שלו ולחם שמים ישביעם"

תהלים, ק"ה, מ'

ישראל נמצאת על אחד מצירי הנדידה הגדולים בעולם, ולכן מי שחי בה רגיל להתייחס לציפורים כסמל לחופש מוחלט, ללא גבולות, וללא צורך בבית קבע.

דרור הבית (*Passer domesticus*) הוא דוגמה ממש הפוכה לכך, בהיותו ציפור יציבה (שאינה נודדת) שנמצאת בקרבת האדם ומפיקה מכך תועלת. דרור הבית, המכונה בעברית גם אנקור, הוא אחד ממיני הציפורים הנפוצים בישראל. ניתן לראות אותו בדרך כלל בלהקות קטנות בכל אזור מגורים ברחבי הארץ. מדובר בציפור קטנה למדי, שגודלה כגודל אגרוף של אדם ממוצע. לזכרים (כמו זה שבציור) נוצות צבעוניות בגווני חום, אפור, לבן ושחור, ואילו הנקבות צבעוניות פחות. הדרורים צמחוניים וניזונים מגרגירים ומשאריות מזון של בני האדם. הם מקננים לרוב בחורים ובחללים בקירות בתי מגורים.

בשנים האחרונות מתגבר החשש לירידה במספר דרורי הבית במקומות רבים בעולם. ירידה כזו נרשמה ב-50 השנים האחרונות במקומות שהתבצע בהם ניטור מסודר של הדרורים לאורך זמן רב. חוקרים מנסים להתחקות אחר הסיבות לירידה במספר הדרורים, עדיין ללא מסקנות. הירידה במספר הדרורים מדגימה את חשיבות תשומת הלב גם אל הציפורים הנפוצות ביותר. ציפורים אלה הן חלק מהסביבה הקרובה שלנו, ואם הן בבעיה, אולי עלינו לתקן משהו בסביבה.

ספר תהילים, הנמצא בחלקו השלישי של התנ"ך - חלק ה'כתובים', הוא אוסף של 150 מזמורי הלל לאל. המסורת מייחסת את כתיבת מזמורי תהילים לדוד המלך, מייסד שושלת בית דוד ששלטה בממלכת יהודה למעלה מ-400 שנה, מהמאה העשירית לפני הספירה ועד לחורבן בית המקדש הראשון במאה השישית לפני הספירה. המסורת גם מכירה בכך שחלק מהמזמורים נכתבו על ידי משוררים אחרים.

מזמור פ"ד בתהילים פותח במלים "לְמַנְצֵחַ עַל הַגִּתִּית, לְבְנֵי קִרְחַ", ומכאן ברור שמי שכתב אותו היו משוררים המכונים כאן 'בני קורח'. משוררי הפרק הזה מתארים את הכיסופים אל בית ה'. הם מתייחסים בשירתם לבית המקדש הפיזי, אבל גם למושג מופשט יותר של הליכה בדרך הטובה המעניקה הגנה וברכה להולכים בה. גם בני קורח חיו ככל הנראה בארץ ישראל, והכירו את תופעת הציפורים הנודדות. דווקא משום כך בולטת הבחירה שאינה מובנת מאליה בדימוי של הציפור כמייצגת את השאיפה לבית קבע. בני קורח מגייסים לעזרתם אפילו את הציפורים, וטוענים שגם הציפור הנהנית מחופש, ולכן קרויה 'דרור', שואפת למצוא את ביתה ולהגיע אל הקן: "גַם צְפוּרַ מְצָאָה בֵּית וְדָרוֹר קָן לָהּ".

דרור הבית

"גַם צְפוּרַ מְצָאָה בֵּית וְדָרוֹר קָן לָהּ"

תהלים, פ"ד, ד'

הנץ המצוי (Accipiter nisus)
הוא דורס יום קטן יחסית, בערך
בגודל של יונה. כמו אצל דורסים
אחרים, נקבות הנץ המצוי גדולות
יותר מהזכרים. נוצות הזכרים
(כמו זה שבציור) צבעוניות יותר,
ואילו הנקבות מאופיינות בעיקר
בצבעי חום-אפור.

ניץ מצוי

הנץ המצוי ניזון בעיקר מציפורי שיר קטנות, והוא
צד אותן באזורי יער וחורש. כנפיו הקצרות והרחבות
וזנבו הארוך מקנים לו יכולת תמרון מצוינת בסבך.
רגליו הארוכות מאפשרות לו 'לקטוף' ציפורי שיר
מענפי העצים תוך כדי מעוף.

עד סוף המאה ה-20 היה הנץ המצוי נפוץ בישראל
בעונת החורף בלבד. בנדידת הסתיו הדרימו הניצים
המצויים והגיעו ארצה מארצות הצפון. באביב, לקראת
עונת הקינון, הם נהגו לחזור צפונה כדי לקנן ביערות
אירופה ומערב אסיה. לקראת סוף המאה ה-20 נוצרה
בישראל מסה קריטית של יערות בוגרים שטופחו
במשך עשרות שנים על ידי קרן קימת לישראל.
בשנת 1989 התגלה לראשונה בישראל קן של נץ מצוי
ביערות מנשה. כיום מגיעים אלינו לחורף ניצים מצויים
החוזרים באביב לקנן בצפון, אבל אוכלוסייה גדולה
של ניצים מצויים נמצאת בישראל במשך כל השנה,
ומקננת ביערות בוגרים בכל רחבי הארץ.

נוסף על הנץ המצוי נודדת דרך ישראל כמעט כל
האוכלוסייה העולמית של הנץ קצר האצבעות
(*Accipiter brevipes*), וגם פרטים נדירים של
הנץ הגדול (*Accipiter gentilis*) שחלק מהם גם
חורפים בישראל.

דמותו המקראית של איוב מסמלת יותר מכל את
שבריריות הקיום החומרי של בני האדם. איוב חי
בארץ עוץ בעושר גדול, אבל יום אחד מגיעים אליו
שליחים המבשרים בזה אחר זה על חורבן כל
רכושו, ומות עשרת בניו ובנותיו. לאחר מכן מוכה
איוב גם במחלת השחין.

לאחר דין ודברים ממושך עם שלושת רעיו נושא
איוב משל, ותובע מאלוהים להסביר לו מדוע נהג בו
במה שנראה כאי-צדק משוע. אלוהים נענה לאתגר
ועונה לאיוב מן הסערה. בתשובתו של אלוהים לאיוב
מתוארות, באמצעות שאלות רטוריות, התכונות
המופלאות שהאל חנן בהן את ברואיו הרבים
והמגוונים. בין היתר, מתוארת באמצעות שאלה
רטורית החוכמה שהעניק בורא עולם לנץ, היודע
כי לפני בוא החורף מגיעה העת לפרוש כנף ולנדוד
דרומה: "המבינתך יאָבֵר נֵץ, יִפְרֵשׁ כְּנָפּוֹ לְתִימָן?"

”הַמְבִינְתְּךָ יֶאֱבֵר נֵץ, יִפְרֵשׁ כְּנָפּוֹ לְתִימָן?”

איוב, ל"ט, כ"ו

**העורב האפור (Corvus cornix)
הוא עוף בגודל בינוני-גדול
הנפוץ מאוד בישראל, בעיקר
סביב משכנות האדם.**

בעבר היה **העורב האפור** נפוץ בישראל בחבל הים תיכוני בלבד, ואילו בחלקים המזרחיים של הארץ נפוצו בעיקר העורב חום העורף (Corvus ruficollis) והעורב קצר הזנב (Corvus rhipidurus). בגלל התבססותו של העורב האפור על קשר עם בני האדם, עם צמיחת האוכלוסייה בישראל והתרחבות היישוב בדרום הארץ, הרחיב גם העורב האפור את תפוצתו לאזורי המדבר. הוא מוגדר כיום כמין מתפרץ, שהקשרים החזקים שלו עם האדם עלולים לפגוע במינים אחרים.

העורב האפור הוא מין חברתי הנחשב אינטליגנטי מאוד, ומסוגל להשתמש בחפצים שונים לצרכיו ולתכנן כמה צעדים קדימה. לדוגמה, עורבים אפורים נצפים לעיתים כשהם עומדים על ענף או חוט חשמל מעל כביש כשבמקורם אגוז קשה לפיצוח. כאשר מתקרבת אליהם מכונית, משליכים העורבים את האגוז אל הכביש, בתקווה שהמכונית תפצח אותו בגלגליה.

העורבים האפורים קשורים גם לתפוצתם של מיני עופות אחרים בישראל. הקוקייה המצויצת (Clamator glandarius) נטפלת לעורבים אפורים ומטילה את ביציה בקיניהם, כדי שיגדלו את גוזליה. בחודשי האביב ניתן לראות פעמים רבות זוגות של עורבים אפורים המאכילים קוקייה מצויצת צעירה, ולפעמים אפילו שתיים ושלוש קוקיות מצויצות שגדלו בקן של אותו זוג עורבים. העורבים האפורים בונים קן גדול ויציב על עצים גבוהים. בקינים אלה עושים שימוש משני כמה מיני עופות, כמו ינשוף העצים (Asio otus), בז העצים (Falco subbuteo) והבז המצוי (Falco tinnunculus).

ספר תהילים, הנמצא בחלקו השלישי של התנ"ך – חלק ה'כתובים', הוא אוסף של 150 מזמורי הלל לאל המסורת מייחסת את כתיבת מזמורי תהילים לדוד המלך, מייסד שושלת בית דוד ששלטה בממלכת יהודה למעלה מ-400 שנה, מהמאה העשירית לפני הספירה ועד לחורבן בית המקדש הראשון במאה השישית לפני הספירה. המסורת גם מכירה בכך שחלק ממזמורי תהילים נכתבו על ידי משוררים אחרים.

המשורר של מזמור קמ"ז בספר **תהילים** מפאר ומשבח את האל, הדואג לפרנסתם ולרווחתם של כל ברואיו באמצעות המערכת האקולוגית. האל מתואר כמי שמכסה את השמיים בעננים, המורידים גשם, שבזכותו מתפתחת הצמחייה. החציר הצומח בזכות הגשם מספק את המזון לבהמות וגם לעוף השמיים. כאן בוחר המשורר לציין דווקא את העורב, המתאפיין בקריאותיו הרמות, כדי לשבח את האל הנענה אפילו לקריאותיו של העורב ומעניק לו את מזונו: "נותן לבהמה לחמה, לבני ערב אשר יקראו".

**עורב
אפור**

"נותן לבהמה לחמה, לבני ערב אשר יקראו"

תהלים, קמ"ז, ט'

הנשר הוא אחד מהעופות הבולטים ביותר במקרא, ועל כן הוא מכונה כיום בעברית נשר מקראי (Gyps fulvus). במקרא, ובעקבותיו בכל התרבות המערבית, מסמל הנשר עוצמה, גדולה וכוח.

הנשר המקראי הוא עוף גדול מאוד, בעל כנפיים רחבות מוטת הכנפיים שלו (המרחק מקצה הכנף האחת לקצה הכנף השנייה) היא כשניים וחצי מטרים. הנשרים הם 'סיירת הניקיון' של הטבע. הם עפים בגובה רב ולמרחקים ארוכים מאוד, ובעיניהם החדות מחפשים אחר פגרי של בהמה גדולה. נשר שמזהה פגרי כזה, צולל אל הסעודה המצפה לו.

נשר מקראי

חבריו, המסיירים בסביבה, רואים אותו צולל וצוללים בעקבותיו, וכך מתקבצת לה במהירות חבורת נשרים האוכלים ברעבתנות את בשר הפגרי. סעודה כזו עשויה להספיק לכמה ימים, ובסופה הנשרים כל כך כבדים עד שהם מתקשים להמריא, ונשארים על הקרקע זמן מסוים כדי לעכל את המזון.

הנשר נתן את שמו לכל 'סיירת הניקיון' של אוכלי הנבלות הנקראים בשם הכולל 'נשרים'. קבוצה זו כוללת מינים נוספים כמו עוזניית הנגב (Torgos tracheliotos), הרָחַם (Neophron percnopterus) והפָּרָס (Gypaetus barbatus). לכל אחד מהמינים הללו יש תפקיד, המותאם למבנה הגוף ולהתנהגות שלו: העוזנייה, בעלת המקור החזק, היא זו הפותחת את הפגרי ומאפשרת לנשרים להגיע אל הבשר; הרחם, בעל המקור הדק, מגיע אל החלקים הצפופים יותר ואל חלקי הבשר הקטנים יותר, ומנקה אותם, ואילו הפרס, הניזון ממח העצמות, אוסף את עצמות השלד הנקי שהשאירו חבריו, מפצח את העצמות על ידי השלכה שלהן מגובה רב, ואוכל את תוכן.

סיירת הניקיון של הנשרים נמצאת כבר שנים רבות במצוקה גדולה. האוכלוסייה העולמית של כל מיני הנשרים נמצאת בירידה בעקבות התדלדלות מקורות מזון בחלקים מסוימים של העולם המערבי, בשל הרעלות מסוגים שונים, ובגלל רגישותם הרבה למכשולים מעשה ידי-אדם, כדוגמת טורבינות רוח ועמודי מתח גבוה. כבר בסוף שנות ה-80 של המאה הקודמת נכחדו מישראל עוזניית הנגב והפרס, שפרטים נדירים שלהם מזדמנים אלינו רק אחת לכמה שנים. הרחם והנשר המקראי מוגדרים כמינים שעתיים כמקננים בישראל נמצא בסכנת הכחדה חמורה.

ספר שמות מתאר את ערש הולדתו של עם ישראל, המצליח להתרומם משפל המדרגה של עם עבדים במצרים, להיחלץ באופן מדהים מהעבדות, לחצות את ים סוף ולצאת למסע במדבר אל ארץ אבותיו. כחודשיים לאחר היציאה ממצרים עוצר עם ישראל למרגלות הר סיני, ולראשונה מאז יציאת מצרים פונה ה' אל משה בדברי סיכום של המהלך ההיסטורי שהתבצע עד אותו רגע. ה' מתאר לראשונה את יציאת מצרים ומשתמש בדימוי של נשר כסמל רב רושם לעוצמה: "וְאֵשָׁא אֶתְכֶם עַל כְּנָפֵי נְשָׂרִים וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי".

**"וְאֵשָׁא אֶתְכֶם עַל כְּנָפֵי נְשָׂרִים
וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי" שמות, י"ט, ד'**